

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9:355.43

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.21>

Ташматов В. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Геращенко О. С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри психології*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Градовенко В. С.

*здобувач вищої освіти факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОРІВНЯННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЗЛОЧИННІЙ ГРУПІ ТА ЗГРАЇ ТВАРИН

COMPARISON OF ORGANISATIONAL BEHAVIOR IN A CRIMINAL GROUP AND A PACK OF ANIMALS

У цій статті проводиться порівняльний аналіз організаційної поведінки злочинних груп та зграї тварин. Основна увага приділяється їхній структурі, цілям існування, принципам взаємодії між учасниками та методам забезпечення внутрішнього порядку. Незважаючи на різну природу, як злочинні угруповання, так і зграї тварин мають спільні риси, зокрема побудову чіткої ієрархії, розподіл обов'язків та покарання за порушення встановлених правил. І в першому, і в другому випадку ефективність діяльності колективу значною мірою залежить від правильно організованої комунікації. Злочинні групи використовують для цього вербальні інструкції, коди і змови, тоді як тварини спілкуються через міміку, звуки, рухи тіла та інші інстинктивні сигнали.

Попри подібність у загальних принципах організації, між цими системами існують суттєві відмінності. Злочинні групи формуються на основі свідомого вибору людей, їх об'єднує прагнення до матеріальної вигоди, контролю над ресурсами або владою. Натомість зграї виникають природно і служать переважно для забезпечення виживання особин у дикій природі: спільного полювання, захисту від хижаків або продовження роду. Членство у злочинному угрупованні зазвичай вимагає вербування або доведення своєї лояльності, тоді як у зграї тварин головним чинником є народження в певній спільноті або природна інтеграція в колектив.

У статті детально розглядаються й механізми санкцій. Злочинні групи часто застосовують жорсткі методи впливу на порушників правил – аж до фізичного насильства або вбивства. У тваринних зграях теж існують форми покарання: вигнання, підпорядкування чи домінування над слабшими особинами. Водночас рівень агресії у тварин визначається переважно інстинктами, а у злочинців – холодним розрахунком або страхом втратити контроль над організацією.

Окремо підкреслюється, що на життєздатність і розвиток злочинних угруповань та зграї впливають різні зовнішні фактори. Для злочинних груп головною загрозою є діяльність правоохоронних органів, конкуренція інших банд або внутрішні зради. Для зграї тварин – це зміни довкілля, нестача їжі, напади хижаків або стихійні лиха.

Отже можна сказати, що хоч базові принципи організації колективної поведінки в обох випадках мають багато спільного (кооперація, захист, взаємна допомога), однак глибинні мотиви, способи досягнення цілей та етичні норми суттєво відрізняються. Аналіз подібностей і відмінностей допомагає краще зрозуміти механізми формування групової поведінки як у природі, так і в суспільстві людини. Для повного розуміння цих процесів важливо поєднувати знання із соціології, психології, кримінології та біології.

Ключові слова: аналіз, зграя, злочинна група, організаційна поведінка, ієрархія, подібність, домінування, правила, організація.

This article presents a comparative analysis of the organizational behavior of criminal groups and animal packs. The main attention is paid to their structure, goals of existence, principles of interaction between participants and methods of ensuring internal order. Despite their different nature, both criminal groups and animal packs have common features, in particular, the construction of a clear hierarchy, the distribution of responsibilities and punishment for violation of established rules. In both cases, the effectiveness of the collective largely depends on properly organized communication. Criminal groups use verbal instructions, codes and conspiracies for this, while animals communicate through facial expressions, sounds, body movements and other instinctive signals.

Despite the similarity in the general principles of organization, there are significant differences between these systems. Criminal groups are formed on the basis of a conscious choice of people, they are united by the desire for material gain, control over resources or power. Instead, packs arise naturally and serve primarily to ensure the survival of individuals in the wild: joint hunting, protection from predators, or reproduction. Membership in a criminal group usually requires recruitment or proving one's loyalty, while in a pack of animals, the main factor is birth in a certain community or natural integration into the collective.

The article also examines in detail the mechanisms of sanctions. Criminal groups often use harsh methods of influencing rule breakers – up to physical violence or murder. In animal packs, there are also forms of punishment: expulsion, subordination, or domination over weaker individuals. At the same time, the level of aggression in animals is determined mainly by instincts, and in criminals – by cold calculation or fear of losing control over the organization.

It is separately emphasized that the viability and development of criminal groups and packs are influenced by various external factors. For criminal groups, the main threat is the activities of law enforcement agencies, competition from other gangs or internal betrayals. For a pack of animals, these are environmental changes, food shortages, predator attacks or natural disasters.

So we can say that although the basic principles of organizing collective behavior in both cases have much in common (cooperation, protection, mutual assistance), the underlying motives, methods of achieving goals and ethical norms are significantly different. Analysis of similarities and differences helps to better understand the mechanisms of group behavior formation both in nature and in human society. To fully understand these processes, it is important to combine knowledge from sociology, psychology, criminology and biology.

Key words: analysis, pack, criminal group, organizational behavior, hierarchy, similarity, dominance, rules, organization.

Постановка проблеми. Існування будь-якого суспільства передбачає наявність такого феномена, як злочинність. В більшості сучасних правових систем найбільш небезпечними вважаються злочини, вчинені групою осіб або злочинною організацією. Небезпека групової злочинності полягає в тому, що такі злочини зазвичай є більш організованими, цілеспрямованими та мають серйозніші наслідки як для окремих громадян, так і для суспільства загалом. Учасники злочинної групи часто мають чіткий розподіл ролей, що робить їхні дії ефективними і складними для виявлення. Через колективне планування та виконання, шкода від таких злочинів – матеріальна, моральна чи фізична – зазвичай є більшою. Групова злочинність створює атмосферу страху, знижує довіру до правопорядку та державних інституцій. Організовані злочинні угруповання нерідко мають зв'язки з представниками влади або бізнесу, що ускладнює боротьбу з ними. Такі злочинні групи часто діють не лише на локальному, а й на національному або міжнародному рівнях (наприклад, наркоторгівля, торгівля людьми тощо).

Організаційна поведінка є важливою складовою ефективного функціонування як людських спільнот, так і груп у тваринному світі. Цікаво порівняти поведінку злочинної групи з поведінкою зграї тварин, оскільки обидві мають ознаки колективної взаємодії, ієрархії та спільної мети.

Аналіз останніх джерел і публікацій показує високу зацікавленість кримінологів, юристів та юридичних психологів до вивчення феномену «злочинної групи» та організаційної поведінки в такій групі. Такі науковці сучасності, як С. В. Ківалов, Б. М. Головкін, В. О. Туляков, Т. В. Мельничук, Л. І. Аркуша, В. І. Маркін та Д. Є. Крикливець, акцентують важливість вивчення питань існування саме організаційної поведінки в базисі існування злочинних груп. Адже завдяки організаційній специфіці можуть існувати такий соціально-психологічний феномен. Питання, що стосується порівняння поведінки в зграї тварин та в людському суспільстві завжди були предметом досліджень видатних етологів та зоопсихологів. Таку тематику у своїх працях висвітлили К. Е. Фабрі, З. О. Зоріна, І. І. Полетаєва, О. М. Кокун, Н. М. Ладигіна-Котс, Н. В. Коляденко, Г. Г. Філіппова, М. Н. Сотська, В. П. Москальць та О. Л. Турніна. Ними було предметно доведено, що у зграї існує ієрархія, взаємодія між тваринами ґрунтується на

сигналах, зокрема звуках, рухах тіла, хімічних виділеннях, що корелюється з поведінкою в людському соціумі у цілому і у злочинній групі безпосередньо.

Метою статті є демонстрація спільних психологічних рис організаційної поведінки злочинної групи та зграї тварин.

Завдання статті передбачає проведення аналізу організаційної поведінки в злочинній групі та в зграї тварин задля попередження виникнення такого суспільно-небезпечного явища як організована злочинність.

Теоретичні основи. Злочинна група – це соціально небезпечне об'єднання людей, яке діє з метою отримання незаконної вигоди. Її діяльність є раціональною, спланованою і часто має чітку структуру. Учасники такої групи поділяються на ролі: лідер, виконавці, координатори тощо. Вони активно комунікують, використовують коди, жести і спеціальні знаки для координації своїх дій. Мотивація учасників полягає у фінансовій вигоді, самозбереженні, а іноді – у страху перед покаранням.

Зграя тварин, у свою чергу, діє на основі інстинктів. Основні цілі – виживання, захист від хижаків, пошук їжі, турбота про потомство. У зграї також існує ієрархія, наприклад, альфа-особина, яка веде за собою інших. Взаємодія між тваринами ґрунтується на сигналах, зокрема звуках, рухах тіла, хімічних виділеннях.

Попри очевидні відмінності в мотивації та рівні усвідомленості, обидві групи демонструють ефективну співпрацю, адаптивність та взаємну підтримку. Основна різниця полягає в тому, що тварини діють інстинктивно, не завдаючи цілеспрямованої шкоди суспільству, тоді як злочинні групи свідомо порушують норми моралі та закону.

Таким чином, порівняння показує, що організаційна поведінка є універсальним явищем, однак її наслідки залежать від цілей, які ставлять перед собою учасники групи.

Організаційна поведінка – це сукупність дій, взаємодій та норм поведінки, які виникають у межах певної групи для досягнення спільної мети. У широкому розумінні організаційна поведінка вивчає, як індивіди та колективи діють в структурованому середовищі, де кожен учасник має певні обов'язки, ролі та очікування. Ця поведінка включає розподіл обов'язків, встановлення ієрархії, прийняття спільних рішень, координацію дій та фор-

мування внутрішніх правил і норм, які регулюють життя групи [1, с. 6–7].

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в статті завдань було використано теоретичні методи наукового дослідження. Так, порівняльно-аналітичний метод дозволив зіставити риси організаційної поведінки у злочинних групах і зграях тварин, виявити спільне й відмінне. Метод спостереження чітко продемонстрував поведінку тварин у природному середовищі або в штучних умовах. Метод контент-аналізу виявив закономірності у поведінці членів злочинних угруповань. Системний підхід розглянув злочинну групу та зграю, як види системи зі своїми елементами, структурою, функціями та зв'язками. Метод аналогій дав можливість перенести певні поведінкові моделі тварин на аналіз людських структур.

Результати дослідження. Аналіз сучасних досліджень показує, що у людських спільнотах організаційна поведінка проявляється в різноманітних формах: від функціонування підприємств і державних структур до діяльності неформальних об'єднань, зокрема злочинних угруповань. Вона передбачає не лише чіткий розподіл функцій і командну роботу, але й застосування стратегічного мислення, мотиваційних механізмів і систем контролю за поведінкою членів групи.

У тваринному світі групова поведінка є важливим механізмом виживання. Однією з найпоширеніших форм такої поведінки є зграя – об'єднання особин одного виду, що функціонує як єдина організована одиниця. Поведінка тварин у зграї є результатом еволюції та адаптації до навколишнього середовища. Її вивчення дозволяє глибше зрозуміти як біологічні, так і соціальні закономірності взаємодії в природі.

Зграя – це соціальна структура, яка формується внаслідок взаємодії між особинами одного виду. Її основна мета – забезпечення виживання групи. Функції зграї включають захист від хижаків, підвищення ефективності полювання, догляд за потомством, навчання молодших особин і терморегуляцію в холодному кліматі.

Більшість зграєвих тварин мають розвинену систему ієрархії. Наприклад, у вовчій зграї присутня альфа-пара, яка керує полюванням, розмноженням і розподілом ресурсів. Інші члени групи підпорядковуються їм, виконуючи допоміжні функції. Подібні структури спостерігаються у левів, мавп, слонів. У зграї риб або птахів немає чіткої ієрархії, однак вони діють синхронізовано завдяки візуальним сигналам і простим правилам поведінки, наприклад: тримайся поруч, уникай зіткнень, рухайся в тому ж напрямку.

Декілька слів потрібно сказати про спілкування в зграї. Спілкування є невід'ємною частиною життя в зграї. Тварини використовують різноманітні засоби комунікації: звукові сигнали (вовки, дельфіни, птахи), візуальні жести (примати, собаки), хімічні сигнали (комахи, гризуни). Завдяки цьому забезпечується координація дій, попередження про небезпеку, позначення території та передача досвіду.

Одна з головних переваг зграї – здатність ефективно реагувати на загрози. У разі нападу хижака

зграя може збитися в щільну масу (риби), оточити молодняк (слони), або здійснити скоординовану втечу (птахи). Колективна поведінка забезпечує вищі шанси на виживання кожної особини. І в цьому сенсі потрібно обговорити питання полювання у групах. Багато хижаків полюють групами. Наприклад, вовки, леви та косатки демонструють стратегічну взаємодію, що дозволяє їм добувати велику здобич. У трав'янистих тварин (оленів, антилоп) спільний пошук їжі забезпечує безперервний моніторинг простору на предмет загроз.

Життя в зграї створює умови для навчання молодих тварин. Через спостереження за дорослими, ігри та взаємодію молодняк засвоює необхідні навички. Це характерно для приматів, слонів, вовків та інших високоорганізованих тварин.

Існування зграї обумовлено генетично та еволюційно. Еволюційно зграя підвищує шанси виду на виживання. Вона сприяє генетичному обміну, захисту від вимирання та підвищує репродуктивний успіх. У деяких видів, наприклад у мурах чи бджіл, соціальність досягла найвищого рівня, де особини жертвують власними інтересами заради колонії.

Поведінка тварин у зграї є складною формою взаємодії, яка поєднує інстинктивні та адаптивні механізми. Вона дозволяє ефективно вирішувати завдання виживання, розмноження, захисту та навчання. Зграя як форма організації має багато спільного з людськими соціальними структурами, що робить її важливим об'єктом для подальших біологічних, етологічних і соціальних досліджень.

У природі організаційна поведінка спостерігається і серед тварин, які об'єднуються в зграї, стада, колонії чи косяки. Тут головною рушійною силою є інстинкти, спрямовані на виживання, захист, пошук їжі або продовження роду. Незважаючи на відсутність свідомого планування, тварини демонструють високий рівень координації, розподіл ролей (наприклад, «розвідники» або «захисники») і колективну реакцію на зовнішні загрози.

І у злочинних групах, і в зграях тварин спостерігається чітка ієрархічна структура. У злочинній організації зазвичай є розподіл на кілька рівнів: лідер або ватажок, наближені особи (праві руки), виконавці та молодші члени.

Кожен учасник має свою роль, яка визначається відповідно до його функцій:

- 1) планування злочинів;
- 2) виконання доручень;
- 3) охорона;
- 4) збір інформації.

У зграях тварин також існує розподіл ролей: домінуючі особини захищають групу, слабші підпорядковуються, а молодші навчаються, наслідуючи дорослих. Ролі в таких колективах можуть бути гнучкими і змінюватися залежно від ситуації.

В обох типах груп ключову роль відіграє лідер. У злочинній групі головою зазвичай стає найавторитетніший, найсильніший або найхитріший учасник, який тримає контроль через страх, особисту харизму або здатність забезпечувати вигоду для своїх підле-

глих. Лідер приймає основні рішення, керує ресурсами та встановлює правила.

У зграї тварин лідером є альфа-особина – найсильніший, найдосвідченіший або найагресивніший член групи. Альфа визначає напрям руху, доступ до їжі, порядок у групі й бере на себе провідну роль у випадку небезпеки. Лідерство у тварин базується переважно на фізичній силі або досвіді [2, с. 23].

Способи формування груп: злочинні групи формуються на основі свідомого рішення людей. Потрапити до банди можна через вербування, родинні зв'язки, знайомства або завдяки проявленій лояльності й здібностям. Іноді вступ супроводжується певними ритуалами або випробуваннями, що підкреслюють важливість вірності групі.

На відміну від цього, зграї тварин здебільшого формуються природним шляхом. Більшість особин народжуються в групі, а нові члени можуть бути прийняті лише за певних умов: наприклад, через соціальну інтеграцію або коли група потребує підсилення. Процес приєднання тут керується інстинктами, а не усвідомленим вибором [3, с. 54–64].

Основною метою існування злочинної групи є отримання матеріальної вигоди шляхом незаконної діяльності. Це може включати крадіжки, рекет, торгівлю наркотиками, зброєю або іншими забороненими товарами. Окрім фінансового збагачення, важливу роль відіграє прагнення до влади – як усередині самої групи, так і у впливі на зовнішнє середовище, наприклад, на інші злочинні організації або навіть на легальні структури суспільства.

Територіальний контроль також має велике значення: банда прагне утримати певну територію під своїм контролем для забезпечення безпечного проведення операцій, захисту від конкурентів і демонстрації своєї сили [4, с. 67–70].

У тварин основною метою існування зграї є забезпечення виживання кожного її члена та виду загалом. Спільні дії дозволяють легше добувати їжу, захищатися від хижаків, краще орієнтуватися в довкіллі. У багатьох видів колективне життя також підвищує шанси на успішне розмноження та вирощування потомства. У межах зграї особини підтримують одна одну у складних умовах, навчаються важливих навичок і розподіляють обов'язки, що полегшує життя кожного члена групи.

Таким чином, хоча як злочинні групи, так і зграї тварин прагнуть забезпечити власне існування і стабільність, мотиви їх діяльності суттєво відрізняються: для людей переважають свідомі матеріальні та владні інтереси, тоді як у тварин діють інстинкти самозбереження і продовження роду.

У злочинних групах комунікація є важливим інструментом координації діяльності та забезпечення безпеки. Для передачі інформації часто використовуються спеціальні коди, умовні знаки, символічні жести або шифровані повідомлення. Також важливу роль відіграють короткі команди або заздалегідь обумовлені сигнали, що дозволяють учасникам швидко реагувати на зміну обстановки, уникати небезпеки або проводити злагоджені дії під час злочину [5, с. 76].

У зграях тварин способи обміну інформацією залежать від виду. Поширеними є голосові сигнали (наприклад, крики тривоги у мавп чи перекличка у вовків), міміка, зміни пози тіла, рухи хвоста або вух, запахові мітки та інші поведінкові прояви. Через такі сигнали тварини повідомляють одне одному про небезпеку, місце знаходження їжі або готовність до взаємодії.

Без ефективної комунікації неможливе успішне функціонування жодної групи. У злочинних об'єднаннях правильна і своєчасна передача інформації дозволяє уникати викриття, планувати складні операції та контролювати дисципліну всередині угруповання. Помилка в комунікації може призвести до затримань, втрат ресурсів або краху всієї організації.

У зграях тварин комунікація є життєво необхідною для виживання. Вона допомагає підтримувати згуртованість групи, швидко координувати рух, спільно захищатися від нападів та ділити здобич. Злагодженість дій значно підвищує шанси на успіх у добуванні їжі чи уникненні небезпеки.

Отже можна сказати, що, попри різницю у способах та складності комунікації, її функція в обох типах груп залишається подібною – забезпечення ефективної спільної діяльності та досягнення основних цілей.

Для підтримання дисципліни в злочинних групах використовуються жорсткі методи контролю. Основними засобами впливу є насильство, залякування і, у крайніх випадках, фізична ліквідація порушників внутрішніх правил. Будь-яке відхилення від встановлених норм – зрада, непослух, самостійні дії без наказу лідерів – карається швидко та жорстко, аби утримати інших членів у покорі та запобігти подальшим порушенням. Такий страх бути покараним підтримує дисципліну й забезпечує стабільність функціонування злочинного угруповання [4, с. 80].

У зграях тварин контроль за поведінкою також забезпечується за допомогою покарань, але методи більш природні і менш жорстокі, ніж у людських групах. Найпоширенішими формами санкцій є фізичне підпорядкування (демонстрація сили домінуючими особинами), вигнання слабших або агресивних членів із групи, а також агресивні прояви для встановлення ієрархії. Якщо якась особина порушує правила співіснування, вона може зазнати нападу або бути відкинута від доступу до ресурсів.

У обох випадках – і серед людей, і серед тварин – механізми покарання слугують інструментом збереження порядку та підпорядкування груповим інтересам. Однак у злочинних об'єднаннях санкції мають більш систематизований і цілеспрямований характер, тоді як у тварин вони виникають переважно інстинктивно.

Злочинні групи змушені постійно реагувати на зовнішні загрози, серед яких основними є дії правоохоронних органів та конкуренція з боку інших кримінальних угруповань. Щоб уникнути викриття або ліквідації, злочинці розробляють складні системи захисту: використовують конспірацію, шифрування комунікацій, створюють «дах» серед корумпованих чиновників або силовиків. У разі прямої загрози з

боку конкурентів – інших банд – вони можуть вступати в силові конфлікти, укладати тимчасові союзи або перерозподіляти території через переговори чи бойові дії. Гнучкість та вміння швидко змінювати стратегію є запорукою виживання злочинної групи у складному середовищі [5, с. 78].

Зграї тварин також щоденно стикаються з різними видами загроз – нападом хижаків, браком їжі, змінами клімату. Основною стратегією захисту є колективна поведінка: об'єднання у щільні групи, видавання попереджувальних сигналів про небезпеку, масова втеча або спільна протидія хижаку. У разі тривалих змін умов довкілля (посуха, зниження температури) тварини змінюють міграційні маршрути, адаптують способи добування їжі або навіть змінюють соціальну структуру зграї.

Адаптивні реакції допомагають зберегти життя якомога більшої кількості членів групи та підтримувати стійкість популяції.

Таким чином, і злочинні групи, і зграї тварин демонструють здатність до адаптації в умовах загрози. Однак у злочинних угруповань адаптація носить більш раціональний і стратегічний характер, тоді як у тварин вона переважно інстинктивна і базується на природних механізмах виживання.

Попри величезну різницю між людськими злочинними угрупованнями та зграями тварин, обидва типи об'єднань ґрунтуються на спільних принципах колективної поведінки. Вони передбачають чіткий розподіл ролей, ієрархію, наявність лідера, тісну взаємодію між членами групи та спільну реакцію на зовнішні загрози. І злочинні групи, і зграї прагнуть зберегти внутрішню згуртованість, оскільки саме вона забезпечує ефективність функціонування та підвищує шанси на досягнення цілей – виживання або домінування. Координація дій, комунікація та механізми контролю є важливими елементами як для людей, так і для тварин.

Основні відмінності полягають у мотивації існування груп і їх етичних основах. Зграї тварин керуються природними інстинктами самозбереження, розмноження і виживання без усвідомленого планування чи моральної оцінки дій. Їхні об'єднання виникають природним шляхом і служать базовим біологічним потребам.

Натомість злочинні угруповання створюються людьми свідомо і з конкретною метою – здобуття матеріальної вигоди, влади, контролю. Їх діяльність пов'язана з порушенням законів і суспільних норм, а механізми розвитку включають елементи стратегії, маніпуляції і часто аморальної поведінки. Етичні норми всередині таких груп можуть суттєво відрізнятися від загальноприйнятих у суспільстві.

Таким чином, хоча за структурою і зовнішніми проявами злочинні групи й зграї тварин мають багато спільного, в основі їхньої організації лежать абсолютно різні рушійні сили: інстинкт у природі та свідомо зацікавленість у людських колективах.

Висновки. Проведені порівняння показує, що організовані групи та злочинні організації, як найбільш небезпечні форми співучасті, загрожують майже всім суспільним відносинам, поставленим під кримінально-правову охорону, таким як життя, здоров'я, воля, честь, гідність, громадська безпека, громадський порядок, а також і національній безпеці нашої держави. Вивчення організаційної поведінки в злочинних групах показує, що саме злочини, вчинені у складі організованих злочинних об'єднань характеризуються високим ступенем кримінальної активності, професіоналізму та ефективності. При цьому всі учасники організованих груп і злочинних організацій розраховують на взаємну підтримку та групу в цілому, що здебільшого полягає у незаконному впливі на потерпілих та свідків, а також використанні корумпованих зв'язків в органах державної влади задля уникнення кримінальної відповідальності. Порівняння організаційної поведінки в злочинних групах і зграях тварин дозволяє побачити як численні спільні риси, так і глибинні відмінності.

Обидві форми об'єднань характеризуються наявністю ієрархічної структури, визначенням ролей, ефективною комунікацією, спільною реакцією на загрози і механізмами підтримки порядку. Проте мотиваційна основа, способи формування груп, етичні рамки та цілі їх діяльності кардинально різняться: у тварин – це природний інстинкт виживання, у людей – свідомо матеріальна і владна зацікавленість.

Значення цього дослідження полягає в кращому розумінні загальних закономірностей соціальної поведінки як у світі природи, так і в людському суспільстві. Аналіз аналогій між різними типами груп дає змогу глибше осмислити механізми колективної взаємодії, появу ієрархій, стратегії захисту та адаптації до змін середовища.

Перспективи подальших досліджень відкриваються в різних напрямках – таких як віктимологія, організаційна поведінка, кримінологія, психологія групової поведінки, криміналістика та профілактика правопорушень.

Поєднання знань із різних галузей допоможе краще зрозуміти витоки соціальної організації та розробити ефективні стратегії взаємодії в різних сферах – від правоохоронної діяльності до екологічного управління популяціями тварин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євтушенко В. А. Організаційна поведінка: конспект лекцій. В. А. Євтушенко, М. М. Кудінова. Харків: ХНУ В. Н. Каразіна, 2021. 84 с.
2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник / Н. В. Коляденко. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. / В. П. Москалець. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.
4. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія. Навч. посіб. 3-є вид., доповн. Київ: Алерта, 2025. 162 с.
5. Кацавець Р. С. Юридична психологія. Навч. посіб. 3-тє вид., доповн. Київ: Алерта, 2023. 294 с.